

Factsheet 2018-8

Recidive tijdens en na het alcoholslotprogramma

Auteurs: M. Blom, D. Blokdijk, G. Weijters

Oktober 2018

Introductie

Op 1 december 2011 werd in Nederland het alcoholslotprogramma (ASP) ingevoerd. Tijdens het twee jaar durende programma kregen deelnemers in hun auto een alcoholslot ingebouwd. Voor het starten van de auto diende de deelnemer een blaastest uit te voeren. Als de deelnemer volgens de blaastest te veel had gedronken, startte de auto niet. Daarnaast volgden de deelnemers verplicht een motivatieprogramma van drie dagdelen. In maart 2015 bepaalde de Raad van State dat het Centraal Bureau Rijvaardigheidsbewijzen (CBR) geen nieuwe ASP's meer op mocht leggen. De belangrijkste reden hiervoor is het ontbreken van de mogelijkheid om een individuele afweging te maken. Het opleggen van een ASP leidt daardoor in de praktijk tot ongelijkheid en willekeur, omdat het voor de één veel ernstiger gevolgen heeft dan voor de ander. Daarnaast oordeelde de Hoge Raad in 2015 dat bij de oplegging van een ASP sprake is van dubbele bestraffing. Vanwege de sterke terugloop in het aantal deelnemers is het ASP op 21 september 2016 in Nederland helemaal stopgezet. De belangrijkste doelstelling van het ASP was het vergroten van de verkeersveiligheid door te voorkomen dat deelnemers in de toekomst opnieuw onder invloed van alcohol deelnemen aan het verkeer. Om na te gaan of aan deze doelstelling werd voldaan,

heeft Rijkswaterstaat – namens het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat – (voordat het ASP stopgezet was) het WODC gevraagd de recidive van de deelnemers te monitoren. Over de effectiviteit van het ASP in het voorkomen van rijden onder invloed na afloop van het programma is nog weinig bekend. Uit internationale studies blijkt weliswaar dat een alcoholslot effectief is in het voorkomen van rijden-onder-invloedrecidive tijdens het programma, maar over de rijden-onder-invloedrecidive na afloop is minder bekend. De enkele studies die zijn uitgevoerd, lijken erop te wijzen dat het recidivevoorkomende effect niet blijvend is.

In de voorliggende factsheet wordt verslag gedaan van de strafrechtelijke recidive *tijdens* de duur dat het alcoholslot was ingebouwd van personen die in de periode 2012-2014 een 'ASP-waardig' pleegden en daarvoor een alcoholslotprogramma opgelegd hebben gekregen. Daarnaast wordt voor personen die in 2012 een 'ASP-waardig' delict pleegden ingegaan op de recidive *na* afloop van het programma.

Methode van onderzoek

Het onderzoek is uitgevoerd volgens de methode van de recidivemonitor van het WODC (Wartna, Blom & Tollenaar, 2011). Voor het onderzoek zijn van het CBR afkomstige persoons- en executiegegevens van

ASP-deelnemers gebruikt die ten behoeve van het onderzoek geanonimiseerd zijn. Informatie over de recidive van ASP-deelnemers is afkomstig uit de Onderzoeks- en Beleidsdatabase Justitiële Documentatie (OBJD).¹ Dit betekent dat alleen de (herhalings)criminaliteit die onder de aandacht komt van politie en justitie met dit onderzoek in kaart wordt gebracht. Daarnaast worden lichte verkeersovertredingen die onder de Wet Mulder vallen niet in de OBJD geregistreerd; deze vallen buiten het bestek van dit onderzoek.

Onderzoeksgroepen

De recidive *tijdens* de looptijd van het ASP is vastgesteld voor alle bestuurders van motorrijtuigen² die in de periode 2012-2014 een 'ASP-waardig' delict³ pleegden en naar aanleiding daarvan zijn gestart met het ASP. In totaal bestaat de onderzoeksgroep voor de recidive tijdens het ASP uit 5.381 personen, waarvan 2.298 uit 2012, 2.060 uit 2013 en 1.023 uit 2014⁴. De tweejarige recidive na afloop van het ASP kan niet voor al deze personen worden berekend. Vanwege de looptijd van het programma en omdat er vaak enige tijd overheen gaat voordat iemand met het programma kan starten⁵, kan niet voor alle

delictplegers uit 2012-2014 recidive over een periode van twee jaar geobserveerd worden (de einddatum van de observatieperiode was 1 juli 2017). Om deze reden is de recidive *na* afloop van het ASP alleen vastgesteld voor bestuurders van motorrijtuigen die in 2012 een 'ASP-waardig' delict pleegden, daarvoor een ASP opgelegd kregen en voor wie het programma minstens twee jaar vóór het einde van de observatietermijn is beëindigd. In totaal bestaat de onderzoeksgroep voor de recidive na het ASP uit 2.812 personen. Deze groep valt uiteen in personen die zijn gestart met het programma (n=1.742)⁶ en personen die wel een ASP opgelegd kregen, maar daar nooit mee gestart zijn (n=1.070).^{7,8} In 99% van de gevallen waarin het ASP niet gestart is, is de reden die hiervoor geregistreerd werd dat de betreffende persoon niet heeft voldaan aan de betalingsverplichting die het ASP met zich meebrengt. Als gevolg hiervan wordt het ASP door het CBR geannuleerd en het rijbewijs voor vijf jaar ongeldig verklaard.

De uitkomsten die in de resultatensectie gepresenteerd worden, hebben alleen betrekking op personen die met het programma gestart zijn. Dit geldt zowel voor de beschrijving van de achtergrondkenmerken als voor de beschrijving van de recidive die tijdens en na het ASP optreedt. In aanvulling daarop wordt in box 1 ingegaan op de achtergronden en de recidive van personen die wel een ASP opgelegd kregen, maar voor wie het ASP al voor aanvang van het programma werd beëindigd.

¹ In de OBJD staan alle strafzaken die zijn afgedaan door het Openbaar Ministerie of de zittende magistratuur. Het peilmoment voor het opvragen van de gegevens was 1 juli 2017.

² Sinds oktober 2012 komen bromfietzers niet meer in aanmerking voor een ASP. In plaats daarvan kregen zij – afhankelijk van de ernst van het gepleegde delict – een educatieve maatregel alcohol en verkeer (EMA) of een onderzoek naar de rijgeschiktheid opgelegd.

³ Voor beginnende bestuurders zijn dat alcoholovertredingen in het verkeer met een bloedalcoholgehalte (BAG) tussen 1,0‰ en 1,8‰. Voor ervaren bestuurders geldt een BAG tussen 1,3‰ en 1,8‰. Ook kon het ASP worden opgelegd aan personen die weigerden mee te werken aan een blaastest en aan personen die na een onderzoek alcohol 'rijgeschikt' werden bevonden.

⁴ Naar aanleiding van een uitspraak van het Gerechtshof Den Haag dat het Openbaar Ministerie iemand die een alcoholslot opgelegd heeft gekregen niet ook nog eens strafrechtelijk mag vervolgen (Hof Den Haag, 22 september 2014, ECLI:NL:GHDHA:2014:3017) zijn alle ASP-dossiers door het CBR aangehouden. Na de uitspraken van de Hoge Raad en de Raad van State een half jaar later, is in al deze gevallen – afhankelijk van de ernst van het gepleegde delict – met terugwerkende kracht ofwel een EMA ofwel een Onderzoek naar de rijgeschiktheid opgelegd. Dit betekent dat cohort 2014 alleen personen betreft die in de periode tot 23 september een ASP-waardig delict pleegden.

⁵ Gemiddeld zitten er ruim vijf maanden tussen het plegen van het ASP-delict en het moment waarop iemand daadwerkelijk start met het ASP.

⁶ Voor ongeveer een kwart van personen die in 2012 een ASP-waardig delict pleegden en naar aanleiding daarvan zijn gestart met het ASP (n=556), werd het programma korter dan twee jaar vóór het einde van de observatietermijn beëindigd. Deze personen worden niet meegenomen bij het vaststellen van de recidive na het ASP, wel bij de berekening van de recidive tijdens.

⁷ Vanzelfsprekend worden deze personen niet meegenomen bij het vaststellen van de recidive tijdens het ASP.

⁸ Personen voor wie het ASP om administratieve redenen geannuleerd is, blijven helemaal buiten beschouwing. Het gaat dan bijvoorbeeld om ASP's waartegen succesvol bezwaar is aangetekend, persoonsverwisselingen of gevallen waarin de ASP-betrokkene is overleden.

Recidive

Recidive tijdens het ASP is gedefinieerd als het percentage deelnemers dat tijdens de looptijd van het programma één of meer nieuwe strafzaken op zijn naam kreeg. *Recidive na het ASP* is gedefinieerd als het percentage deelnemers dat na het al dan niet succesvol afronden van het programma⁹ één of meer nieuwe strafzaken op zijn naam kreeg. We maken een onderscheid tussen drie 'vormen' van recidive, zie tabel 1. De criteria zijn 'genest'; de algemene recidive omvat ook de verkeers- en rijden onder invloed recidive en de verkeersrecidive omvat de rijden onder invloed recidive.

Tabel 1 Recidivecriteria

criterium	Omschrijving
Algemene recidive	Nieuwe, geldige ^a zaken naar aanleiding van een misdrijf of een verkeersovertreding (exclusief Muldergedragingen), ongeacht de aard en de ernst van de gepleegde delicten;
Verkeersrecidive	Nieuwe, geldige ^a zaken naar aanleiding van een verkeersdelict. Verkeersdelicten kunnen zowel misdrijven, zoals het rijden onder invloed of het doorrijden na een ongeval zijn, als overtredingen, zoals ernstige snelheidsovertredingen of het met een onverzekerd voertuig de weg op gaan. Zogenaemde Muldergedragingen tellen niet mee.
Rijden-onder-invloedrecidive	Nieuwe, geldige ^a zaken naar aanleiding van het rijden onder invloed.

^a Zaken die zijn afgedaan door het OM (exclusief technische sepots), zaken die zijn geëindigd in een schuldigverklaring door de rechter en zaken die nog niet onherroepelijk zijn afgedaan.

Analyse

Voor het berekenen van recidive tijdens is gebruik gemaakt van *competing risks (survival)* analyse. Met behulp van een *competing risks model* wordt de duur tot aan recidive in kaart gebracht, rekening houdend met het feit dat niet iedereen twee jaar gevolgd kon worden of het ASP uiteindelijk succesvol afrondt. Ten eerste is het ASP voor personen die op 21 september 2016 nog in het programma zaten (n=710) 'van rechtswege beëindigd'. Van deze personen is alleen bekend dat ze tot dat moment niet gerecidiveerd hebben, maar onduidelijk is of – als ze het programma af hadden kunnen maken – alsnog recidive zou zijn opgetreden. Daarnaast hebben we te maken met een groep voor wie het ASP vroegtijdig is stopgezet

⁹ In geval van uitval voor de start van het programma is dit het moment waarop het ASP door het CBR werd geannuleerd.

(n=274), bijvoorbeeld vanwege te veel geweigerde of negatieve hertesten¹⁰ of omdat zij het slot niet (op tijd) hebben laten uitlezen. Vanaf dat moment zijn deze personen niet meer *at risk* om te recidiveren tijdens het ASP; zij worden gevolgd voor zolang zij in het programma zitten.

REPRIS

De cijfers die in dit rapport ten aanzien van de recidive na het ASP¹¹ gepresenteerd worden, zijn ook terug te vinden in REPRIS,¹² een interactieve webapplicatie die toegankelijk is via de website van het WODC. Tevens biedt REPRIS de mogelijkheid om de recidivecijfers verder uit te splitsen naar verschillende achtergrondkenmerken, kan de recidive over langere observatieperiodes worden bekeken en kunnen andere facetten van de recidive (te weten de frequentie¹³ en de omvang¹⁴) worden belicht.

Resultaten

Voordat de recidive tijdens en na het ASP getoond wordt, wordt eerst ingegaan op de achtergrondkenmerken van de ASP-deelnemers. De beschreven kenmerken hebben betrekking op alle 5.381 personen die in de periode 2012-2014 een 'ASP-waardig' delict pleegden en naar aanleiding daarvan zijn gestart met het ASP.

Achtergrondkenmerken

Tabel 2 geeft een overzicht van de achtergrondkenmerken van personen die in de periode 2012-2014 een 'ASP-waardig' delict pleegden en naar aanleiding daarvan zijn gestart met het ASP. De meeste deelnemers zijn mannen (85%). Gemiddeld zijn zij 36 jaar oud op het moment dat zij met het ASP starten en gemiddeld komen zij op hun 27e voor het eerst met justitie in aanraking vanwege een misdrijf of een verkeersovertreding (exclusief Muldergedragingen).

¹⁰ Om fraude te voorkomen, bijvoorbeeld iemand anders laten blazen voor het starten, moet de bestuurder onderweg nogmaals een aantal keer blazen. Dit is de zogenaamde hertest.

¹¹ De recidive tijdens het ASP is niet opvraagbaar via REPRIS, omdat het systeem niet is toegerust voor de berekening van de recidive tijdens een interventie met behulp van *competing risks* analyse.

¹² wodc-repris.nl/Repris.html

¹³ De frequentie van recidive betreft het gemiddelde aantal nieuwe strafzaken per recidivist.

¹⁴ De omvang van recidive betreft het totale aantal nieuwe strafzaken per 100 daders.

Veel deelnemers hebben al één of meer strafzaken (vanwege een misdrijf en/of een verkeersovertreding) op hun naam staan op het moment dat zij een ASP krijgen opgelegd (67%). Voor een derde van de deelnemers is daar een rijden-onder-invloeddelict bij.

Wat betreft de afloop van de maatregel is te zien dat 82% van de deelnemers het volledige tweejarige programma heeft doorlopen. In 5% van de gevallen heeft het CBR besloten om het programma vroegtijdig stop te zetten, bijvoorbeeld vanwege te veel geweigerde of negatieve hertesten of omdat de persoon werd aangehouden in een voertuig zonder (werkend) alcoholslot. Ten slotte is 13% van de ASP's op 21 september 2016 van rechtswege beëindigd, terwijl de deelnemer nog niet het volledige programma had kunnen doorlopen.

Personen voor wie een eerder opgelegd ASP geannuleerd werd of die eerder met het ASP gestart zijn, maar voor wie het programma toen vroegtijdig werd stopgezet en die zich binnen vijf jaar bedenken (zogenoemde 'spijtoptanten'), krijgen alsnog de gelegenheid om aan het programma deel te nemen. Van de ASP-deelnemers uit 2012-2014 is 12% een spijtoptant.¹⁵

Recidive tijdens het ASP

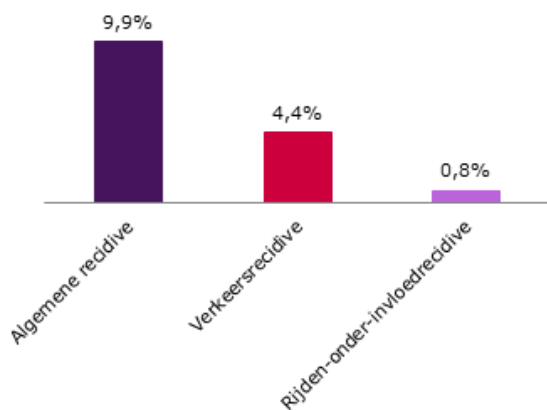
In figuur 1 is te zien hoeveel procent van de deelnemers tijdens het programma in herhaling valt, uitgesplitst naar recidivecriterium. Eén op de tien ASP-deelnemers had tijdens het programma een nieuwe strafzaak vanwege enig delict. Dit kan een verkeersdelict betreffen of een andersoortig misdrijf, zoals diefstal, geweld of vernieling. Specifiek gekeken naar nieuwe verkeersdelicten, blijkt dat 4% van de deelnemers tijdens het programma een nieuwe strafzaak had vanwege een verkeersdelict. Eén op de honderd deelnemers werd tijdens het programma – ondanks de inbouw van een alcoholslot – opnieuw aangehouden wegens rijden onder invloed. Dit kan bijvoorbeeld gebeuren wanneer een ander dan de bestuurder heeft geblazen of wanneer het voertuig niet is voorzien van een (werkend) alcoholslot (zie Imamdi-Bhola & Van Mook, 2013, p. 34-35). Dit zijn redenen om het programma voor de betreffende deelnemer stop te zetten en zijn of haar rijbewijs voor vijf jaar ongeldig te verklaren.

Tabel 2 Achtergrondkenmerken van ASP-deelnemers uit 2012-2014

	Abs.	%
N =	5.381	
Sekse		
Man	4.565	84,8
Vrouw	816	15,2
Leeftijd		
24 jaar of jonger	1.323	24,6
25-29 jaar	843	15,7
30-39 jaar	1.174	21,8
40-49 jaar	1.068	19,9
50 jaar of ouder	966	18,0
Gemiddelde leeftijd	36 jaar	
Leeftijd eerste strafzaak		
17 jaar of jonger	1.083	20,2
18-24 jaar	1.925	35,8
25-29 jaar	682	12,7
30-39 jaar	768	14,3
40-49 jaar	522	9,7
50 jaar of ouder	394	7,3
Gemiddelde leeftijd	27 jaar	
Aantal eerdere zaken		
0 eerdere zaken	1.794	33,3
1-2 eerdere zaken	1.660	30,8
3-4 eerdere zaken	780	14,5
5 of meer eerdere zaken	1.147	21,3
Gemiddelde aantal eerdere zaken	3,2	
Aantal eerdere verkeerszaken		
0 eerdere zaken	2.543	47,3
1-2 eerdere zaken	1.664	30,9
3-4 eerdere zaken	619	11,5
5 of meer eerdere zaken	555	10,3
Gemiddelde aantal eerdere verkeerszaken	1,7	
Aantal eerdere rijden onder invloed-zaken		
0 eerdere zaken	3.572	66,4
1 of meer eerdere zaken	1.809	33,6
Gemiddelde aantal eerdere rijden onder invloedzaken	0,7	
Afloop maatregel		
Succesvol afgerond	4.397	81,7
Uitval tijdens	274	5,1
Van rechtswege beëindigd	710	13,2
Spijtoptant		
Nee	4.733	88,0
Ja	648	12,0

¹⁵ Eerdere annuleringen of (vroegtijdig stopgezette) deelnames van spijtoptanten worden niet als zodanig geteld.

Figuur 1 Prevalentie van recidive tijdens het ASP onder deelnemers uit 2012-2014 (n=5.381)

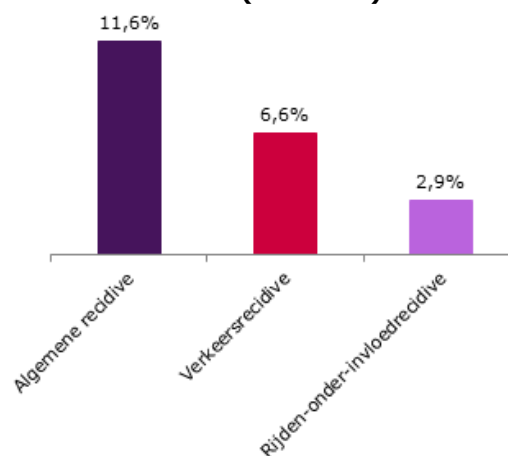
Recidive na het ASP

Figuur 2 geeft een beeld van de recidive in de twee jaar nadat het programma (al dan niet vroegtijdig) is beëindigd. Ook hier is een onderscheid gemaakt naar algemene, verkeers- en rijden-onder-invloedrecidive. Gemeten vanaf het moment van beëindiging van het ASP heeft 12% van de deelnemers binnen twee jaar gerecidiveerd vanwege een misdrijf, ongeacht de aard of de ernst van het delict. Verder heeft 7% gerecidiveerd met een nieuw verkeersmisdrijf of ernstige verkeersovertreding. Een deel van de verkeersrecidivezaken betreft nieuwe rijden-onder-invloedzaken. Van de ASP-deelnemers heeft 3%

binnen twee jaar na afronding van het programma een nieuw rijden-onder-invloeddelict op zijn of haar naam.

Onder de personen van wie het ASP voortijdig is beëindigd (n=127) liggen de recidivepercentages een stuk hoger dan onder de personen die het ASP wel succesvol hebben afgerond (n=1.613). Van de eerste groep recidiveert 33% met enig delict, 19% wordt binnen twee jaar gepakt voor een nieuw verkeersmisdrijf en 7% wordt opnieuw gepakt voor rijden onder invloed. Onder degenen die het ASP succesvol hebben afgerond, zijn deze percentages respectievelijk 10%, 6% en 3%.

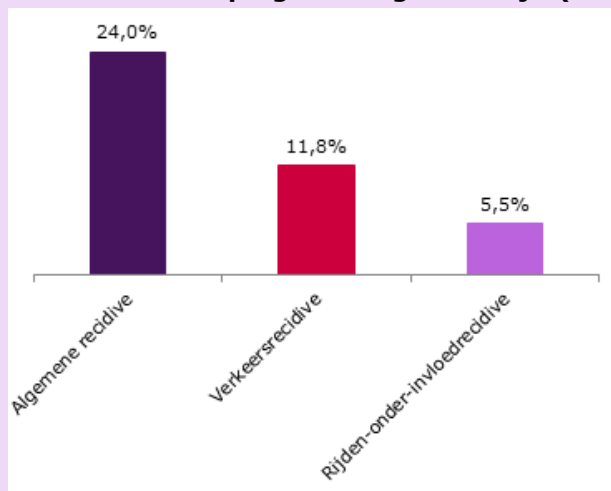
Figuur 2 Prevalentie van tweejarige recidive na het ASP onder deelnemers uit 2012 (n=1.742)

Box 1 Uitval voor de start van het ASP

In deze box wordt een beeld geschetst van de achtergrondkenmerken en de recidive van personen die een ASP opgelegd kregen, maar die nooit met het programma gestart zijn. De achtergrondkenmerken van personen die zijn uitgevallen voor de start van het ASP wijken nauwelijks af van de achtergrondkenmerken van personen die wel in het programma zijn ingestroomd. Alleen wat betreft de omvang van het strafrechtelijk verleden zijn duidelijke verschillen te zien. Personen die een ASP opgelegd kregen, maar die nooit met het programma gestart zijn, hebben een relatief omvangrijk strafrechtelijk verleden, zowel wat betreft het aantal eerdere verkeersdelicten, als andersoortige niet-verkeersmisdrijven. Dit komt vermoedelijk tot uiting in de hoogte van de recidive (zie figuur 3). Volgens alle drie de recidivecriteria is de recidive onder personen die niet zijn gestart met het ASP hoger dan onder personen die wel hebben deelgenomen. De algemene recidive, die betrekking heeft op misdrijven of verkeersovertredingen is bijna twee keer zo hoog onder personen die niet met het ASP gestart zijn (24% versus 12%). Ook de verkeersrecidive en de rijden-onder-invloedrecidive zijn – ondanks dat het rijbewijs bij de stopzetting van het ASP ongeldig is verklaard en deze personen dus niet aan het verkeer mogen deelnemen – hoger onder de niet-starters dan onder de deelnemers (respectievelijk 12% versus 7% en 6% versus 3%). Overigens is met de verhoudingsgewijs lage recidive onder de deelnemers niet de effectiviteit van het ASP aangetoond: er kunnen ook andere, niet-gemeten verschillen tussen de groepen zijn, die deze uitkomsten verklaren.

Figuur 3 Prevalentie van tweejarige recidive onder overtreders uit 2012 die een ASP opgelegd kregen, maar die nooit met het programma gestart zijn (n=1.070)

Tot besluit

In deze factsheet is gekeken naar de achtergrondkenmerken en recidive van ASP-deelnemers in de periode 2012-2014. Het onderzoek valt binnen een langlopend onderzoeksprogramma naar de recidive van deelnemers aan verkeersgedragmaatregelen. De komende jaren zal nader onderzoek uitgevoerd worden naar het ASP. Naast een actualisering van de huidige cijfers zal getracht worden de effectiviteit van het ASP in termen van recidivereductie te onderzoeken. Of dit kan, is afhankelijk van de mogelijkheden om een goede vergelijkbare controlegroep vast te stellen, waarmee de resultaten van de ASP-deelnemers vergeleken kunnen worden.

Literatuur

Blom, M., Blokdijk, D., & Weijters, G. (2017). *Recidive na een educatieve maatregel voor verkeersovertreders of tijdens een Alcoholslotprogramma*. Den Haag: WODC. Cahier 2017-15.

Elder, R.W., Voas, R., Beirness, D., Shults, R.A., Sheet, D.A., Nichols, J.L., & Compton, R. (2011). Effectiveness of ignition interlocks for preventing alcohol-impaired driving and alcohol-related crashes: A Community Guide systematic review. *American Journal of Preventive Medicine*, 40(3), 362-376.

Imamdi-Bhola, R. & Van Mook, H. (2013) *Evaluatie alcoholslotprogramma: Tussentijdse resultaten en aanbevelingen: Bijlagenrapport*. Delft: Ministerie van Infrastructuur en Milieu.

Nieuwkamp, R., Martensen, H., & Meesmann, U. (2017). *Alcohol interlock, European Road Safety Decision Support System, developed by the H2020 project SafetyCube*. Geraadpleegd op 7 september 2018: www.roadsafety-dss.eu.

Wartna, B.S.J., Blom, M., & Tollenaar, N. (2011). *De WODC-Recidivemonitor: 4e, herziene versie*. Den Haag: WODC. Memorandum 2011-3.

Deze reeks omvat korte verslagen van onderzoek dat door of in opdracht van het WODC is verricht. Opname in de reeks betekent niet dat de inhoud het standpunt van de Minister van Justitie en Veiligheid weergeeft.

Alle rapporten van het WODC zijn gratis te downloaden van www.wodc.nl.

Via deze site kan toegang worden verkregen tot REPRIS, een webapplicatie waarmee selecties kunnen worden gemaakt uit het cijfermateriaal van de Recidivemonitor. REPRIS bevat statistieken over de vaste groepen die worden gevolgd (jeugdige en volwassen daders met een strafzaak, ex-gedetineerden, ex-pupillen van justitiële jeugdinrichtingen, ex-reclassenten en ex-terbeschikkinggestelden) en over dadergroepen waarvan de strafrechtelijke recidive incidenteel werd gemeten. Een uitdraai uit REPRIS gaat gepaard met een toelichting, maar het gebruik van de cijfers vindt plaats buiten verantwoordelijkheid van het WODC.